

SURİYE KRİZİ SONRASI TÜRKİYE'DEKİ SIĞINMACILARIN VE GÖÇMENLERİN EĞİTİMİ: GEÇMİŞ, BUGÜN VE GELECEK PERSPEKTİFLERİ

Faik TANRIKULU¹

Atıf/©: Tanrikulu, F. (2018). Suriye krizi sonrası Türkiye'deki sığınmacıların ve göçmenlerin eğitimi: Geçmiş, bugün ve gelecek perspektifleri, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 2585-2604. doi: 10.17218/hititsosbil.450208

Özet: Cumhuriyetin kuruluşundan beri kriz bölgelerinden Türkiye'ye dönemsel olarak göç akını olmaktadır. Bulgaristan'daki komünist rejimin baskısıyla 1989'da 300 binin üzerinde Türk ve Pomak, Saddam Hüseyin'in Kürtlere yönelik katliamları sonucunda ise yarım milyon Kürt Türkiye'ye göç etmişti. Son olarak Türkiye, bugün sayıları 3,5 milyona varan Suriyeli sığınmacıya "açık kapı" politikası uyguladı. Bu rakam ülkesi dışına göç eden Suriyelilerin büyük kısmını oluşturuyordu. Ayrıca Türkiye, Afganistan, Irak, İran ve Pakistan başta olmak üzere 300 binin üzerinde sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. İlk yıllarında Suriye'deki iç savaşın kısa süreceği ve Suriyeli göçmenlerin ülkelerine gidecekleri ile ilgili yaygın kanaat kısa vadeli planlar yapılmasına neden olmuştu. Göçlerin gerek transit göç gerekse kalıcı göç alması, eğitimde göçmenlere yönelik politika geliştirme zorunluluğu doğurmuştur. Göç edenlerin büyük bir kısmının çocuk ve genç olması göç yönetiminde fırsatlar oluşturduğu gibi riskleri de barındırmaktadır. Kültürel farklılıkları kabullenmenin uyum sürecinde yapıcı adımlar atmanın ve toplumsal uyum sağlayabilmenin en önemli adımlarından biri eğitimidir. Türkiye krizlerle birlikte gündeme gelen göç politikaları yerine göçmenler için uzun, kalıcı ve sürdürülebilir eğitim politikaları geliştirmek durumundadır. Bu makale, 2011 Suriye krizi ile birlikte siyasilerin ve bürokratların, göçmenlerin eğitimleri hususundaki söylemlerini, eğitimde bugüne kadar yapılan hukuki ve idari değişiklikleri ele almakta ve Türkiye'de yaşayan göçmenlerin mevcut durumlarını, eğitimde yaşadıkları sorunları ve bu sorunlara getirilen çözüm önerilerini de içeren perspektif sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli Sığınmacılar, Eğitim, Türkiye'nin Değişen Politikaları, Göç, Uyum

After Syrian Crisis Education of Immigrants and Asylum-seekers in Turkey: Past, Today and Future Perspectives

Citation/©: Tanrikulu, F. (2018). After Syrian crisis education of immigrants and asylum-seekers in Turkey: past, today and future perspectives. *Hitit University Journal of Social Sciences Institute*, 11(3), 2585-2604. doi: 10.17218/hititsosbil.450208

Abstract: The migration flux towards Turkey from the region in crisis has periodically been the case till the Republic was founded. Communist regime of Bulgaria has caused over 300 thousand Pomaks and Turks to migrate to Turkey in 1989. Then Saddam Huseyin's persecution to Kurds created the similar migration wave towards Turkey with the number of half milyon people. After Syrian civil war broke out 3.5 milion Syrians migrated to Turkey as a consequence of Turkish "open door" policy. These huge amount of migrated population were either transitive immigrant or permanent immigrant. Both situation urged Turkey to launch an educational policy for immigrants. Albeit most

Makale Geliş Tarihi: 01.08. 2018
Makale Kabul Tarihi: 14. 12. 2018

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medipol Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Siyaset ve Kamu Yönetimi Bölümü, e-posta: ftanrikulu@medipol.edu.tr , <https://orcid.org/0000-0002-0654-3140>

of the immigrants in Turkey is composed of Syrians there are many other different origin of immigrants including Afgans, Iraqis, İranians, Pakistanis which are amount to 300 thousands people. In the beginning of the Syrian civil war there had been prevalent opinion that it would have been over soon and as such the expectation of Syrians turning back to Syria gave rise to short term plan to be applied. Due to its geographical location it is obvious that Turkey is to be periodically faced by migration flux in case regional crisis break out. Becasue great amount of immigrants are children and youngs there might be chances as well as risks. Accepting cultural diversity, taking an affirmative steps in adaptation process and settling social harmony is possible by educational policy. Instead of having a false reputation of migration policy that appears only by crisis Turkey must focus on creating of more permanent and sustainable educational policy. This article examines the rhetoric that the politicians and bureaucrats use in the matter of migrants' educational situation, and the legal and administrative changes that take place after Syrian migration crisis in 2011. In this frame this study provide a perspective for recent condition of Syrian immigrants in Turkey and their problem in education and seeks probable solution for the issue.

Keywords: *Syrian Asylum-seekers, Education, Turkey's Changing Policies, Migration, Integration.*

1.GİRİŞ

Tarihin en önemli krizlerinden biri olarak görülen Suriye iç savaşı, günümüzde bölgesel ve küresel siyasetin önemli meseleleri arasına girmiştir. İkinci Dünya savaşı sonrası en önemli demografik hareketliliğin olduğu dönemi yaşıyoruz. Hali hazırda Suriye krizi ile 4,81 milyon kişi evinden yurdundan oldu ve olmaya devam etmektedir. Aynı şekilde Suriye içerisinde 6,1 milyon kişi de evsiz kalmıştır. Doğal olarak Suriye'ye komşu ülke olan Türkiye evsiz kalan ve iç savaştan kaçmak durumunda kalan sığınmacılara kapılarını açmıştır. Bu nedenle Türkiye dünya da en çok mülteci barındırmanın yanı sıra sığınmacılara insani yardım konusunda örnek gösterilen bir ülkedir. Her yıl kademeli olarak artarak 3,5 milyona ulaşan sığınmacı sayısı, ülke nüfusunun %3,5'ne tekabül etmektedir. Komşu ülkeler ve yakın coğrafya da bu durum Lübnan 'da bir milyona yaklaşırken Lübnan'ın toplam nüfusuna oranlandığında %20'sine denk gelmektedir. Ürdün'de bu sayı 655 bin ile nüfusun %9'una eşit olması, Türkiye'nin mülteci kabul politikasıyla sunduğu katkının bölge için önemini göstermektedir (The United Nations Refugee Agency(UNCHR) :Regional Strategic Overview 2018-2019,2018, ss.6-8).

Türkiye'deki Suriyelilerin %45'i 0 – 18 yaş aralığında olup bunların arasında okul çağında olan (5-18 yaş arası) çocuk sayısı 1.017.582'dir. Bu sayılar Suriye'de eğitimlerini yarıda bırakarak gelen ve eğitimlerine devam etmesi gerektiği düşünülen önemli bir nüfusa işaret etmektedir. Aynı şekilde 2011 yılından itibaren Türkiye'de doğup büyüyen ve eğitim çağına gelen yaklaşık 400 bin civarında Suriyeli nüfus ve diğer etnik yapıların varlığı söz konusudur. Kitlesele göçmenler önemli oranda genç nüfusa sahiptir. Bu nüfus içerisinde okullaşma oranı %61,8'i son senelerde ancak yakalamıştır (Milli Eğitim Bakanlığı: Geçici Koruma Altındaki Öğrenci Hizmetleri, s.3). Kayıp nesil olarak nitelenen okullaşmayan gençler toplumun dışına itilmeye gettolaşmaya ve radikalleşmeye yönelme riski taşımaktadır. Hızlı gerçekleşen göç ve akabinde yaşanan uyum sorununda kurumlar ve sistemler bu göç akınına zamanla adapte olmaya çalışmaktadır.

Sığınmacılar zaman ilerledikçe ülkelerindeki istikrarın tekrar sağlanacağı hususunda ümitlerini yitirmektedir. Türkiye'deki süreç de daha çok sığınmacıların kriz sonrası ülkelere geri döneceği varsayımı üzerinden düşünülmüştür. Kamp içindeki çocuklar için kısa sürede olağan kamp imkânları oluşturularak eğitimden sağlığa ve barınmaya kadar ihtiyaçlarının tedarik edilmesine yoğunlaşmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ilk olarak kamp dışında oturma izni

olan ailelerin çocukları için 16 Ağustos 2010 tarihli ve 2010/48 sayılı "Yabancı Uyruklu Öğrenciler" genelge çerçevesinde okullara kayıt yapılmasını sağlamıştır (MEB: Yabancı Uyruklu Öğrenciler Konulu Genelge,2010). 26 Eylül 2013'te artan ihtiyaçlar karşısında "Ülkemizde Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Hizmetleri" genelgesi ile Suriyelilerin ihtiyaçlarına yönelik tedbirler alınmıştır. Genelgelerle göçmenlere yönelik tedbirler artan nüfus karşısında kapsamlı bir kanun gerektirmiştir.

2013'te "6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun" yürürlüğe girmesiyle Suriyelilerin hukuki statüsünü "geçici koruma" statüsü olarak belirlemiştir. MEB, bu kapsamda 2014/21 sayılı "Yabancılara Yönelik Eğitim- Öğretim Hizmetleri" isimli genelgeyle göçmenlere sunulacak eğitim hizmetlerini detaylandırarak bir standart oluşturmuştur. MEB'in 2016-2017 eğitim-öğretim yılından itibaren 1. 5. ve 9. sınıf okul çağındaki çocukları Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) yerine devlet okullarına yönlendirmesi önemli bir dönemeç olarak kabul edilmektedir. Bu kararlar birlikte göçmenlerin devlet okullarına uyumu önemli hale gelmiştir (MEB: Yabancılara Yönelik Eğitim- Öğretim Hizmetleri konulu genelge,2014).

2. SİĞINMACI ÇOCUKLARIN EĞİTİM DURUMLARINA GENEL BAKIŞ

Bölgede devam eden krizler, aileleri ve ailelerin çocuklarını belirsizliğe mahkûm etmekte ve yerinden yurdundan ayrılmaya zorlamaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (BMMYK) raporuna göre 4,8 milyon okul çağındaki Suriyeli çocuk mevcuttur. Bunlardan 2,3 milyonu eğitim-öğretimlerine devam edememektedir. Aynı şekilde Suriye'de dört binin üzerinde okul yıkılmış veya zarar görmüştür. Krizin derinleşmesiyle birlikte bu sayı giderek günden güne artmaktadır (The United Nations Refugee Agency: Syrian Crisis, Education Interrupted,2013). 1.2 milyonun üzerinde Suriyeli çocuğun komşu ülkelere sığındığı görülmektedir. Her ne kadar STK'lar, BM ve uluslararası kurumların destekleri olsa da 500 bin ile 600 bin arasında çocuğun eğitimle bağlantısı yoktur. Suriyeli çocuklara ev sahipliği yapan ülkeler bu kadar yoğun nüfus akımına karşı kamu okulları aracılığıyla çözüm üretmede yeterince başarılı olamamıştır. Bu nedenle Lübnan, Ürdün ve Türkiye gibi ülkeler sığınmacı çocuklara yeni okullar inşa etmek durumunda kalmaktadır. Uluslararası kuruluşların desteği olmadan mevcut kamu okullarının yeni öğrencilerin gelmesiyle bu yükü kaldırması güç görünmektedir. Suriyeli çocuklar sığındıkları ülkelerde resmi okullara kayıt yaptığı halde müfredat, dil bilgisi ve çevrenin izolasyonu gibi sorunlarla karşılaşmaktadır.

Göç edilen ülkelerde bir diğer tartışma konusu Suriyelilerin eğitim durumları ve kalifikasyonları yeterli olup olmadığıdır. Yaygınlaşan bu önyargılar, özellikle sığınmacılara karşı oluşturulmak istenen ülkeye yük oldukları ve eğitimsiz oldukları yönündeki algı ulusal basında yer bulmuştur. Hâlbuki Mart 2011 yılında kriz başlamadan önce Suriye'de temel eğitim alma oranı rekor seviyeye ulaşmıştı. Suriyelilerin okullaşma oranı ilkokulda ortalama %97, ortaokulda ise %67' i yakalamıştı. Kadın-erkek okuma yazma oranı 1990 yılında %65' iken bu oranı 2004 yılında %79,6 savaş öncesinde ise %90'ın üzerini bulmuştu. Bu okuma oranları Suriye'de esas itibarıyla bölge ortalamasının üzerinde okuma oranının olduğunu göstermektedir. Suriye'de 2002 yılında eğitim-öğretimde 9 yıllık zorunlu eğitim uygulamasına geçilmesi bu oransal yükselişte önemli etken olarak görülmektedir. Aynı zamanda mevcut okulların çoğu devlete bağlı olmakla beraber 2001 yılında onaylanan yasayla özel okul ve kolej açılmaya başlanmıştı. Türkiye, Lübnan ve Ürdün gibi ülkelerle eğitim seviyeleri hemen hemen eş düzeyde, Irak ve Mısır gibi ülkelerin ise üzerinde seyretmekteydi. Diğer taraftan savaş öncesi Suriye Eğitim Bakanlığının eğitime ayırdığı bütçe düzenli olarak artmaktaydı (UNCHR,s.4). Kriz öncesi eğitim düzeyi ve okuryazarlığın, bölge ortalamasının üstünde olması iltica edilen ülkelere daha kolay uyum sağlamaları açısından avantaj sunmaktadır.

3.GÖÇLE BİRLİKTE DEĞİŞEN EĞİTİM POLİTİKALARI

Suriyeli sığınmacıların geri dönecekleri varsayımı, eğitim konusunu ilk yıllarda gündeme getirmemiştir. Verilen eğitimler daha çok kamplarda bulunan Suriyeli çocuklara yöneliktir. Bu eğitimler daha çok geçici eğitim merkezleri bünyesinde genel eğitimler şeklinde verilmekteydi. Dolayısıyla o yıllarda resmi bir hüviyete sahip değildi. Suriyelilerin Türkiye'ye sığınmaya başladığı 2011 yılından itibaren AFAD tarafından kamplarda yapılan hizmetlerin yanında kısmen eğitim hizmetleri de buna paralel devam etmiştir. Bürokratların ve siyasilerin o yıllarda yaptığı açıklamalardan anlaşılacağı üzere Suriyelilerin ülkelerine gideceği öngörüsü vardı.

Hatta 2012'de dönemin MEB Bakanı Ömer Dinçer Suriyeli çocuklar için nasıl bir eğitim verileceği sorusuna

“ Orada konteynurlarda eğitim vermek için hazırlıklar yapıyoruz. Geçen yıllarda da o eğitimi aldılar. Dersler kendi müfredatımıza göre Arapça verilecek. Orada çocukların eğitimini ihmal etmemekle birlikte ailelerin Türkiye'de kalmalarını pekiştirecek bir tavırdan da uzak bir üslup içinde yapmaya çalışıyoruz”

ifadesiyle o yıllarda Suriyelilerin eğitimi hususunda devletin bakış açısını dile getirmişti (Oyunun Kuralı Değişmemeli,2018).

Bakan ve bürokratların o yıllarda benzer beyanatlar verdiği, kısa vadeli çözüm yolları arandığı görülmektedir. Eğitim politikalarının daha çok kamplara yerleşen öğrencilerin acil eğitim ihtiyaçlarını kapsadığını ve kamp dışında ciddi bir çalışma yürütülmediği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda 2013'e kadar Suriyelilerin eğitim sorunları gündemde çok az yer bulmuştur. O yıllarda Suriyeli nüfusunun düşük olması, krizin kısa süreceği düşüncesinin etkili olduğu düşünülmekteydi. Kamplarda yaşayan 200 bin, şehirlerde yaşayan 300 bin olmak üzere toplam 500 bin Suriyelilerin ülkemizde yaşadıkları bilinmekteydi(Seydi,2014,s.269).Buna karşı süreç içerisinde devam eden Suriye krizi kamp dışında yaşayan Suriyelilere yönelik tedbirler gerektiği sonucuna varılmıştı. Bu kapsamda Suriyelilerin eğitim hizmetleriyle ilgili ilk genelge 26 Nisan 2013 tarihinde “ Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler” başlıklı yazısında bu meseleye değinilmiştir. Adından da anlaşılacağı üzere daha çok tedbir amaçlı bu genelge, valilere gönderilmiş olup, kamp dışında yaşayan Suriyelilerin çocuklarına yönelik faaliyet gösteren mekânların ve eğitim aldıkları yerlerin güvenli olup olmadığının tespit edilmesi talebini içermektedir (MEB: Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler isimli genelge,2013).

Kamp dışında Suriyelilerin görünür olması toplum içerisinde bürokratlar ve siyasilerin bu hususta önlem alma ihtiyacını doğurmuştur. Bu kapsamda 26 Eylül 2013 tarihli MEB'in çıkardığı “Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim - Öğretim Hizmetleri” genelgesinin ilk genelgeye göre daha kapsamlı olması ve tespitten ziyade Suriyeli çocukların eğitimi hususunda önlemler ve çalışmalar yapmaya çalışması dikkat çekicidir. Genelge; Kamp içindeki Suriyeli çocuklara ara vermek zorunda kaldıkları eğitimlerini telafi etmeye yönelik eğitim hizmetlerinin sunulması, söz konusu eğitim hizmetlerinin planlanmasının MEB tarafından yapılmasına, öğretmen ihtiyacının o ildeki norm fazlası öğretmenlerden, şayet yeterli olmaması durumunda Arapça dil bilgisine sahip olan kişilerin ders ücreti karşılığında MEB tarafından görevlendirilmesi, Suriyeli vatandaşlar arasında çocuklara eğitim vermek isteyen öğretmenler veya şartları taşıyan kişilerin MEB tarafından gönüllülük esasına dayalı görevlendirilme yapılması, eğitim içeriğinin MEB'in denetiminde Suriye Yüksek Eğitim Komisyonu tarafından hazırlanması, Türkçe öğrenmek ve meslek eğitimi almak

isteyenler kursların açılması, Kampların dışında kalan (2010'da yayımlanan 2011/48 sayılı Yabancı Uyruklu Öğrenciler konulu genelge kapsamında) Suriyelilerden oturma izni olanların kayıtları yapılarak okullaşmalarının sağlanması(MEB: Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim- Öğretim Hizmetleri Genelgesi,2013) şeklindeydi. Bu genelgeyle MEB'in çocukların eğitimlerini daha çok kendi kontrolüne alma isteğinde olduğu anlaşılmaktadır. Her ne kadar önemli bir adım olsa da genelgenin genel olarak kamp içindeki ve oturma izni alan çocukları kapsamı yeterli gözükmemektedir. MEB'in, 26 Nisan'daki genelgede belirttiği gibi kamp dışındaki Suriyelilerin eğitimini daha çok uluslararası kuruluşlar ve yerel yönetimlere bıraktığı, 26 Eylül'deki genelgede kamp dışındaki Suriyeli çocukların eğitimleri hususundaki ilerlemenin sadece kayıtlı olanlarla sınırladığı görülmektedir.

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Nabi Avcı 2014'teki ifadesinde Suriyeli öğrencilerin eğitim durumları ile ilgili soruya şu cevabı veriyordu:

" 150 bin civarında Suriyeli öğrenci şu anda Türkiye'de eğitim görüyor, bunun dışında 200 bine yakın gündüz eğitime alınamamış çocuklar olduğunu tahmin ediyoruz. Bu eğitim gören çocuklara, Suriye'den gelen öğretmenler Suriye müfredatına göre eğitim veriyorlar. Suriye'den gelen misafirlerimizin çocuklarına aynı zamanda Türkçe de öğretmiş oluyoruz. Yeterli mi? Yeterli değil ama Türkiye kendi şartlarında en iyisini yapıyor" (150 bin Suriyeli öğrenci Türkiye'de eğitim görüyor,2017).

Suriyelilerin kendi müfredatı ve kısmen Türkçe eğitimi verilmesindeki amaç ülkelerine geri döneceği tahmininde bulunulmasındandı. Aynı zamanda eğitim dışında kalan çocukların eğitime dâhil olması ile ilgili endişelerin hâkim olmaya başladığı ve okul çağındaki Suriyeli çocuklarla ilgili sayının net bilinmediği anlaşılmaktadır. Bugün, Eski Milli Eğitim Bakanı Dinçer döneminden farklı olarak Suriyelilerin eğitimlerinde Türkçe eğitimi verilmeye başlanmıştır. Ağustos 2014'teki verilere göre; bir milyona yakın Suriyeli şehirlerde kendi imkanlarıyla hayatlarını sürdürürken, 220 bin kişi 22 kampta bulunmaktaydı (Dileğimiz Suriyelileri Uğurlamak,2014). Özellikle kamplarda yaşayanların kayıt bilgileri, eğitim ve sağlık bilgileri gibi hususlarda devlet her türlü bilgiye sahip olmakla birlikte şehirlerde yaşayanların yarısı kayıt altında değildi. Dönemin Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay Al-Cezire ile yaptığı röportajda Suriyelilerin eğitimi ile ilgili olarak,

" Suriyelilerin uyumuyla ilgili şimdilik uzun vadeli bir projenin olmadığını, bu konuda ciddi bir sorun görmediklerini ve gelecekte ülkelere dönmeleri üzerine plan yaptıklarını, ancak her ihtimali de değerlendireceklerini belirtti. Aynı zamanda kamplardaki çocukların hepsi rahat eğitim görüyor, kendi okul çağı neyse kampların içindeki okullarda da Suriye'nin kendi müfredatını uyguluyoruz, kitapları çoğaltıldı. Suriyeli ve Türk hocalar var, bunlar Türkçe 'de öğreniyorlar"(Dileğimiz Suriyelileri Uğurlamak,2018) şeklinde beyanda bulunmuştu.

Göçün başlangıcından bugüne, sığınmacılara yönelik eğitim politikalarında tedrici olarak ilerleme görüldüğü anlaşılmaktadır. Kısmi alanlarda destekler verilerek çocukların eğitimsiz kalmaması için çaba sarf edildiği görülmektedir. Ancak, günümüzde de hâlâ Suriyelilerin kalıcı mı geçici mi olduğu ile ilgili toplumdaki ve siyasilere farklı sesler çıkmaktadır. Buna karşın sığınmacılar kalsa da gitse de eğitimle ilgili mevzuatların geliştirilmiş olması önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Eski Milli Eğitim Bakanı İsmet Yılmaz'ın Anadolu ajansı ile yaptığı söyleşide Suriyelilere yönelik eğitim politikalarının durumu ilgili soruya:

“ Milli eğitimi yalnızca kendi evlatlarımıza değil ülkemize bir şekilde sığınmış ve kendi ülkelerinde barınmamış kişilere de vermek istiyoruz. Kişi eğitimsiz olursa bulunduğu her yerde ilave risklere açık demektir. Bu riskleri ortadan kaldırmak için kendi evlatlarımıza hangi eğitimi veriyorsak bu insanlara da o eğitimi vermeyi amaç edindik” diye cevap vermişti “ (Önümüzdeki Dönemde Suriyelileri kendi Eğitim sistemimize alacağız,2017).

Buradan da anlaşıldığı üzere Suriyelilerin gidip kalmasına bakılmaksızın eğitim ve okullaşmaya önem verildiği; eğitimsiz bireylerin toplum için risk barındırdığı ifade ediliyor olması devletin bakış açısını ve politikalarını da bu kriterlere göre belirliyor olması önemli bir eşik olarak görülmektedir. Kaldı ki birçok araştırmada ve hazırlanan rapor, göç edenlerin zaman içerisinde ülkelerine dönme eğilimi göstermediğini ve %80'nin gittikleri ülkede kalıcı olduğunu göstermektedir. Bilhassa göçmenlerin eğitim dışı kalma olasılığı kolay telafi edilemeyecek bir durum olması meselenin önemini gözler önüne sermektedir.

3.1.Göç Yönetiminde Yapısal ve Yasal Değişiklikler

Dünyadaki nüfus hareketliliğın giderek artması ve hali hazırda bölgesel krizlerin devam etmesi bilhassa konumu itibarıyla Türkiye'yi direk olarak etkilemektedir. Bu gelişmelere paralel olarak göç yönetiminin ve göçe yönelik kurumsal yapının oluşturulması zorunlu hale gelmiştir. Bu kapsamda yeni yasal düzenlemelerin yapılması ve idari teşkilatların buna göre şekillenmesi önemli gerekliliklerden biriydi. Göç yönetimi yıllardan beri daha çok ikincil mevzuat ile düzenlenerek görevli kolluğun uygulamalarıyla sürdürülmüştür. Göç meselesi 1950'den kalma hukuki ve idari düzenlemelerle daha fazla yönetilemezdi. Bu yönüyle Türkiye siyasi tarihinde göç alanında en kapsamlı ve geniş kanun olan “ 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 11 Nisan 2013” tarihinde yürürlüğe girmesi, tarihi adımlardan biriydi. Bu kanunla birlikte göç yönetiminde yeni bir yaklaşım benimsendi. En önemli değişiklik daha önce bakanlık bünyesinde farklı kurumlarla yönetilmeye çalışılan göç meselesi sivil bir kurumun yönetimine devredildi. Göç ve ilticayla ilgili konular ve bu alandaki iş ve işlemleri yürütme, göç politikaları stratejilerini uygulama ve ilgili kamu kurum- kuruluşları arasında koordinasyonu sağlama görevleri Göç İdaresi Genel Müdürlüğü uhdesine verildi. Göçmenlerle ilgili işlemler;

“ Sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası korumayı, ülkelerine geri dönemeyen veya kitlesel olarak Türkiye'ye gelen yabancılar acil olarak sağlanacak geçici koruma, aile, öğrenci, uzun- kısa dönem ikamet izni ve çalışma izni gibi yabancı öğrencilere çalışma hakkı” (TBMM Mülteci Hakları Alt Komisyonu Göç ve Uyum Raporu,2018) gibi birçok hususla ilgili kanunla düzenlenme yapılmıştır.

Aynı zamanda kanun yabancılar ve uluslararası koruma sahipleri ile Türk vatandaşları arasında “ uyum” kavramını yasal bir zemine oturtmuştur (MEB: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu,2013). Kanunla birlikte düzenlenen bir diğer önemli değişiklik

“ Hiç kimsenin, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere geri gönderilemeyeceğini vurgulayan “geri göndermeme” ilkesi ve mülteci/şartlı mülteci statüsü alamayanlar için ikincil koruma statüsü[nün] “ belirlenmiştir olmasıdır (MEB,2013).

Böylece başta kitlesel akın ve refakatsiz çocuklar olmak üzere zor durumdaki birçok sığınmacıya geçici koruma sistemiyle hukuki dayanak kazandırılmıştır. Ayrıca bu kanunla işlemlerin tek elden yürütülmesi ve yasadışı göçün uluslararası standartlara uygun şekilde düzenlenmesi, kurumsal bir göç yönetimine zemin hazırlanmıştır. 11 Nisan 2013 yılında yasayla Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)'nin açılması yabancı ve sığınmacıların yönetimi açısından önemli bir adımdır. Yasanın yürürlüğe girmesinden bir yıl sonra faaliyetlerine başlayabilmiştir. Göç konusunda sorumlu olan GİGM krizin boyutları ve işleyişi hususunda Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ile birlikte faaliyetlerde bulunması koordinasyon açısından önemli görülmektedir.²

3.2.Eğitimde Göçmenlere Yönelik Kapsamlı Genelge

Türkiye'de yabancılar için eğitim hizmetleri özellikle mülteci nüfusunun artmasıyla önem kazanmıştır. Türkiye ulusal mevzuatı, bütün çocukların (yabancılar dâhil) temel eğitimlerden ücretsiz bir şekilde yararlanmasını içermektedir. Bilindiği gibi ulusal mevzuatta 12. sınıfa kadar her çocuk zorunlu eğitime tabidir. Herkesin eğitim hakkı olmasına rağmen, Suriyeliler kamu okullarına kayıt yapmakta zorluklar yaşamaktaydı. Bu konuda yaşanan aksaklıklar, kanuni düzenlemedeki resmi süreçlerin eksik olması veya eğitim haklarının net ifade edilmiyor olması gibi sebeplere bağlanmaktaydı. Bu nedenle göçmen çocukların eğitime erişimi için kapsamlı bir düzenlemeye ihtiyaç vardı. 2013 yılında yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun ardından 23 Eylül 2014 tarihinde 2014/21 sayılı Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri genelgesi ile göçmenlere sunulacak eğitim-öğretim hizmetleri detaylarıyla belirlenmiş oldu ve onlara yönelik çalışmalar hız kazanmış oldu. Genelge, bilhassa zorunlu eğitim çağındaki yabancı öğrenciler olmak üzere eğitim-öğretim faaliyetlerinin düzenlenmesi, yabancıların eğitime erişiminin kolaylaştırılması ve uyumunun hızlandırılması gibi ana hedefleri somutlaştırdı. Bununla birlikte gerekli tedbirlerin alınması ve eğitim hizmetlerinin sunulması için MEB Müsteşar Yardımcısı koordinasyonu altında bir komisyon oluşturulmasına karar verildi. Böylece ülkeye kitlesel olarak göç edecek yabancıların eğitim ihtiyaçları ile ilgili tespitler ve çözümler aranarak kamu, sivil toplum ve uluslararası kuruluşlar gibi farklı paydaşlarla yoğun çalışılması yönünde adımlar atıldı. İl komisyonları, Geçici Eğitim Merkezleri (GEM)'lerde görev alacak öğretmen ve meslek öğreticilerini belirleme hususunda yetkili kılındı. Aynı zamanda komisyonlar, eğitim diploması olan ve olmayan öğrencilerin denkliklerinin tanınması veya seviye tespitlerinin yapılması hususunda sorumluluk üstlendi.

Türkiye'de bulunan yabancıların eğitim ihtiyaçlarının karşılanması ve eğitim hayatlarına uyum sağlamaları açısından, dönemin MEB Bakanı Nabi Avcı imzasıyla yayımlanan 24/10/2014 tarih ve 2014/21 sayılı genelge, bu sorun çerçevesinde MEB tarafından düzenlenen en kapsamlı genelge olma özelliği taşımaktadır. Bu genelgeyle;

*“ İkamet izni alamayan ve yabancı kimlik numarası edinemeyen kişilere “yabancı tanıtma” belgesinin verilmesi (kimlik numarası olanlar her türlü veri girişi, e-okul ve e-yaygın otomasyon sistemlerine dahil oldu);

² Türkiye'ye savaştan dolayı gelen Suriyeliler “Geçici Koruma Altında Olanlar” statüsüne sahiptirler. Bu nedenle bu statüdeki kişilerin oturma izni harcı vs. problemleri bulunmamaktadır. Bu sorun, Suriye ve diğer Arap ülkelerinden pasaportlarıyla gelen kişiler için geçerlidir. Pasaportu olanlar ikamet masraflarıyla karşı karşıya kalmakta ve Geçici Koruma statüsüne sahip olanlara sunulan hizmetlerden yararlanamamaktadırlar. (Hâlihazırda, pasaportu olanların Geçici Koruma statüsüne geçmelerinin önünde yasal bir engel yoktur).

- * Öğrenim belgesi bulunmayanları gerektiğinde yazılı veya sözlü sınav yoluyla ülkelerinde öğrenim gördükleri sınıf seviyesinde ilgili eğitim kurumlarına yönlendirilmesi;
- * Kitleselel akın ile gelen yabancılar için illerden barınma merkezleri ve geçici eğitim merkezlerinin kurulması ve gerektiğinde buna bağılı olarak personelin istihdam edilmesi;
- * GEM'ler de Türkçenin öğretilmesi ve mesleki becerinin kazandırılması ve öğrencilerin burs ve yatılılık imkanlarının sağlanması için tedbirlerin alınması;
- * Yabancı kimlik numarası bulunanların her türlü veri girişı e-okul ve e-yaygın otomasyon sistemleri üzerinden yapılması;
- * Öğrenimi yarıda bırakan yabancı öğrencilere seviyesini gösteren öğrenim belgesinin düzenlenmesi;
- * Uyumda zorlanan öğrencilere gerekli desteklerin sağlanması (okul yönetimleri tarafından rehberlik hizmetlerinin verilmesi);
- * Milli eğitim müdürlükleri bünyesinde kurulan öğrenci yerleştirme ve nakil komisyonları tarafından uygun bulunan okullara yerleştirilmesi;
- * Açık öğretim kurumları ve özel eğitime ihtiyacı olduğu tespit edilen yabancı öğrenciler için desteklerin sağlanması mümkün hale getirilmiştir”(MEB: Yabancılaraya Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri isimli genelge,2014).

Bu genelge ile MEB kamp içi ve dışı olmak üzere yabancı öğrencilerin eğitimi hususunda birçok yenilik getirmiş ve bu öğrencilerin eğitimi için bir standart oluşturmuştur. Gerek MEB'e bağılı okullar gerekse GEM'lerdeki açık öğretim okullarında olanlar ve özel eğitime muhtaç olanlar dahil, Türkiye'de eğitim gören çocukların sahip olduğu hakların birçoğuna erişimi sağlanmıştır. Bilhassa yabancı tanıtma belgesi ile kayıtlarda yaşanan sıkıntılar aşılmış, bunun yanında kimliği olmayanlara da alternatif çözüm yolları bulunmuştur. Temel eğitimden lise eğitimine kadar öğrenciler yabancı kimlik numarası ile e-okul otomasyon sistemine dahil olmuştur. 2014/21 Sayılı genelge sonrasında uygulamada yaşanan sıkıntılarla ilgili MEB, 24/10/2014 tarihli bir başka genelge yayınlamıştır. Bilhassa yabancıların eğitim ihtiyaçlarının karşılanması konusunda ortak hareket edilmesinin önemi belirtilirken uygulamada dikkat edilecek hususlara değinilmiştir. Bunların önemli kısımları; İl komisyonları, denklik işlemleri yapılan öğrencilerin geçici eğitim merkezlerine yönlendirilmesi, örgün eğitim kurumuna yabancı kimlik numarası olan öğrenciler e-okul otomasyon sistemi üzerinden kayıt altına alınması, yabancı tanıtma belgesi üzerinden kayıtları alınacak öğrencilerin, sunulacak hizmetlerden yararlanabilmesi için kayıtlarının o ilde yapılmış olması ve farklı ilde kaydı olan yabancıların o ile taşınmaları gerektiği, GEM'ler de düzenlenecek haftalık ders çizelgelerine göre eğitim-öğretim faaliyetleri planlanacak il komisyonların takdiriyle ilkokul seviyesinde haftada 30 saati, ortaokul ve lise seviyelerinde 35 saati aşmamak kaydıyla uygun görülen derslerin saatin artırılması, eğitim kurumuna kayıtları yapılan yabancı öğrencilerin Bakanlık tarafından dağıtımı yapılan ders kitapları ve eğitim materyallerinden faydalanması, GEM'lerin oluşturulmak için arsa tahsis edilmesi ve arsa üzerine prefabrik bina talebinin karşılanması gibi. Göçmen öğrencilerin sistem içerisine dahil edilmesi adına önemli adımlar atılmış oldu(MEB:2014/21 Sayılı Genelge hakkında,2018). Kısa bir süre zarfında aksaklıkları görerek MEB'in yeni genelge ile düzeltme yoluna gitmesi, süreci hızlı takip ettiğinin göstergesi olarak yorumlanmaktadır. Buna ilaveten MEB'in 2015-2019 stratejik planında Suriyeli öğrencilerin Türkiye eğitim sistemine dâhil olmasına ve bu sisteme eklemlenmesine yönelik çalışmalar hedeflenmiştir. Buna mukabil belgede uluslararası

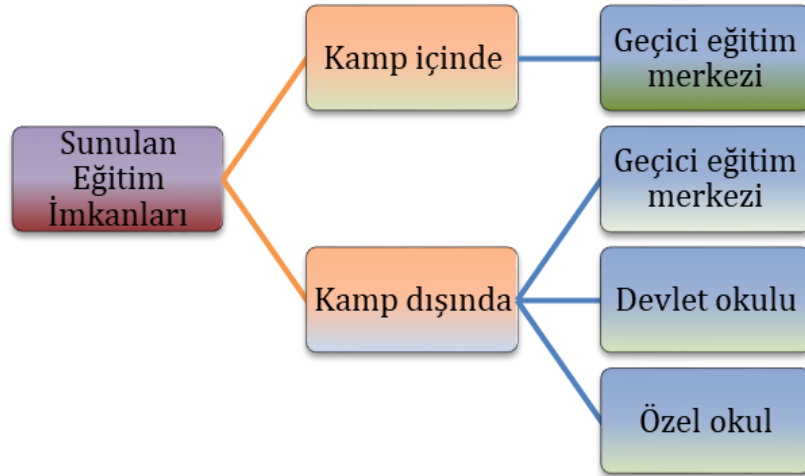
---

kuruluşlarla iş birliği yapılması gerektiğinin altı çizilmiştir. Gerek denklik konusunda yaşanan sıkıntılar gerekse devlet okullarında yaşanan kayıt sorunlarıyla ilgili çözümler getirilmesine değinilmiştir.³

4. GEÇİCİ EĞİTİM MODELİ OLARAK: GEÇİCİ EĞİTİM MERKEZLERİ (GEM)

Adından da anlaşılacağı üzere geçici eğitim merkezleri, kitlesel göçle birlikte Türkiye'deki Suriyeli genç nüfusun artmasıyla geçici çözüm için açılan eğitim merkezleridir. AFAD tarafından Suriyeli çocuklara ve gençlere yönelik 21 ilde GEM'ler kamp içi ve dışı olmak üzere faaliyet göstermektedir. Bir yandan ana dilini unutmama ve temel eğitimden kopmama amacıyla açılan GEM'ler ilk olarak anaokulu, ilköğretimi ve ortaöğretimi kapsayan eğitim merkezleri şeklinde genişlemiştir. Suriye'deki Esad rejiminde verilen eğitim müfredatı takip edilmiş, zaman içerisinde MEB'in denetimiyle kısmen belli bir standart oluşmuştur. Kamp içinde ilk defa Diyanet Vakfına bağlı dernek olan KAGEM bünyesinde başlayan eğitim çalışmaları, ülke genelinde diğer STK'ların, belediyelerin ve iş adamlarının destekleri ile Türkiye çapında 318 Geçici eğitim merkezinin açılmasına olanak sağlamıştır. Başlangıçta sadece kamplarda açılan GEM'ler 2014/21 sayılı genelge gereğince kamp dışında da açılmaya başlamıştır (MEB: Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri,2018). İlk olarak STK'lar aracılığıyla açılan GEM'ler, genelge sonrası MEB'inin kontrolüne geçmiştir. Bu süreçten sonra MEB hem müfredat hem de öğretmen seçiminde sorumluluğu üstlenmiş ve belirli kriterler belirlemiştir. Göçmenlere kamp içi ve dışı olmak üzere iki farklı kategoride eğitim imkanları sunulmaktadır. Kamp içinde daha çok geçici eğitim merkezleri bünyesinde, kamp dışında ise göçmenlerin büyük çoğunluğu devlet okullarında eğitimlerini sürdürmektedir. Ayrıca kısmen de olsa Suriyelilerin açmış olduğu özel okullar da mevcuttur. Aşağıdaki tablo Suriyeli ve göçmen çocukların mevcut eğitim sisteminde faydalandıkları eğitim olanaklarını göstermektedir.

Şekil 1. Hali Hazırda Sığınmacıların, Eğitim İmkanlarından Ne Şekilde Yararlandığını Gösterilmektedir.

Bu okullarda gönüllü görev yapanların yanında ücretli olarak çalışan öğretmenler de bulunmaktadır. Çoğunlukla Suriyeli öğretmenlerin görev yaptığı okullarda Arapça eğitimin yanı sıra Türk dili eğitimi de verilmektedir. Eğitim müfredatı dışında haftada 15 saat Türkçe dersi de

³ Bu hedef doğrultusunda GEM'lerin 3 yıl içerisinde kademeli olarak kapanması ve tüm çocukların kademeli olarak resmi okullara ve meslek okullarına yönlendirilmesi istenmiştir. GEM'ler yoğun Türkçe öğretim alanları olarak dizayn edilecektir. Aile eğitimlerinin ve farkındalık faaliyetlerinin artırılması planlanmıştır. Öğrencilere yönelik telafi destekleme eğitimlerinin ve uyum programlarının artırılması hedeflenmiştir.

eklenmiştir. Dil eğitiminin yaygınlaşması, resmi okullardaki eğitim sistemine uyumu kolaylaştırmıştır. Suriyeli öğrencilerin GEM'lerde eğitimlerine devam edebilmesi için emniyet müdürlüğünde kayıtlarının olması gerekmektedir kaydı olmayanlar da GEM'lerde derslere girebilmekte; fakat diploma alamamaktadır. Aynı zamanda sınıfların belirlenmesi için Suriye'deki belgeleri talep edilmekte, şayet belgeleri yoksa seviye tespit sınavı yapılarak uygun sınıfa yerleştirilmekteydi. Öğrencilerin, istedikleri eğitim yılında devlet okullarına geçmesi mümkündür; buna rağmen devlet okullarına geçiş oranı oldukça düşük düzeyde kaldı. GEM'lerden mezun olanlar Yabancı Öğrenci Seçme (YÖS) sınavından başarılı oldukları takdirde Türkiye'deki üniversitelerde eğitimlerine devam edebilmektedir.

Bunun yanında GEM'lerden mezun olanlar, zamanla başka mağduriyetler yaşamıştır. Diplomalarının ulusal ve uluslararası denkliği olmamasından dolayı yurt içi veya yurtdışına giden Suriyeli sığınmacıların mağduriyet yaşamasına neden olmaktadır. GEM'lerden mezun olan öğrencilerin açık öğretim liselerine kayıtları yapılarak geçerli bir diploma alması mağduriyetlerini giderebileceği düşünülmektedir. Öte taraftan bazı velilerin özellikle kız çocuklarının eğitimine karşı olumsuz önyargıları ve aynı zamanda velilerin Türkiye'deki eğitim sistemi ve olanakları hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması ve savaş ortamından çıkmış çocukların travma sonrası stres rahatsızlığını yoğun yaşamaları eğitime katılımlarını düşürebilmektedir. Bunu yaşayan öğrencilere yönelik GEM bünyesinde rehber öğretmenlere ihtiyaç duyulmaktadır (Tanrikulu, 2017, ss. 127-144)

Şekil 2. Geçici Eğitim Merkezlerinin İllere Göre Dağılımı gösterilmektedir (MEB- Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü 05.03.2018).

Grafikte görüldüğü üzere geçici eğitim merkezlerinin en yoğun olduğu şehirler sırasıyla; Hatay, İstanbul, Gaziantep ve Şanlıurfa olmak üzere Suriye vatandaşlarının yoğun yaşadığı şehirlerde görülmektedir. Bunun yanı sıra MEB, resmi okullarda yabancı öğrencilere yönelik öğleden sonra ikili öğretim sistemine geçerek GEM müfredatını devlet okullarından istifade ederek oluşturmuştur (MEB: Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri,2018).

Şekil 3. Geçici Eğitim Merkezlerinin Sayıları (MEB- Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü 05.06.2018).

Geçici eğitim merkezlerinin zaman içerisinde MEB’in denetime girmesiyle STK’lardan daha çok MEB’e bağlı GEM’ler giderek artmaktadır. Görüldüğü üzere Suriyeli ve Türk STK’lara bağlı GEM’lerin sayısı düşmektedir.

4.1. Geçici Eğitim Merkezlerinden Devlet Okullarına Geçiş Süreci

MEB’in göçmenlere yönelik yaptığı önemli değişikliklerden biri de geçici eğitim merkezlerinin kademeli olarak kapatılmasına karar vermesidir. MEB, GEM’lerin bulunduğu 23 il valiliğine yazı yazarak “ Bakanlığa bağlı okul/kurumlar ile kamu binaları dışında sivil toplum kuruluşları tarafından desteklenen GEM’lerin kapatılarak sığınmacıların, eğitim hizmetlerine erişiminin MEB üzerinden yürütülmesi hususunda değişiklik yapılmıştır. Kademeli geçişin ilk adımları olarak 2016-2017 eğitim ve öğretim yılı sonuna kadar gerekli tedbirlerin alınarak kapatma işlemlerinin hızlanması ve geçiş sürecine yönelik gerekli hazırlıkların tamamlanması yönünde direktifler verilmiştir. Bu kapsamda 2017-2018 eğitim-öğretim dönemi itibarıyla GEM’lerin anasınıfı, 1’inci, 5’inci ve 9’uncu sınıfı geçen öğrencilerin resmi okullara kaydedilmesini zorunlu tutmuştur”. Devlet okullarındaki fiziki altyapı sorununu çözmek için derslik ve okul inşaatı çalışmaları hızlandırılmıştır. Geçici eğitim merkezlerinin 3 yıl içerisinde kademeli olarak kapatılmasına karar verilmiş ve bu merkezlerde yoğun Türkçe eğitimi verilerek Suriyeli öğrencilerin Türk okullarına dahil edilmesi ve uyumunu kolaylaştırması amaçlanmıştır (MEB: Yabancı Uyruklu Öğrenciler konulu genelge,2017). Bu sürece kadar önemli bir ölçüde Suriyelilerin eğitimi, çocukların rehabilitasyonu ve uyumu GEM’ler üzerinden yürütülmüştür. Bu kararlarla tedrici olarak 3 yıl içerisinde GEM’lerin kapatılma süreci ivme kazanmıştır.

Dönemin Suriyeli çocuklardan sorumlu MEB Müsteşar Yardımcısı Ercan Demirci;

“ Suriyelilerin kalıcı oldukları anlaşıldığı için Geçici Eğitim Merkezlerinin ihtiyacı karşılamadığını, tedrici olarak GEM’leri kapatmayı hedeflediklerini belirtirken 2015 yılıyla beraber artık geri dönecekler üzerinden şekillenen eğitim paradigmasının çöktüğünü, bakanlık bünyesinde yapılanların masaya tekrar yatırıldığını ve sonuç olarak GEM’lerde verilen eğitim Arapça eğitim olduğu için bu çocukların Türkiye’de eğitim sistemi içerisinde hareket etmeleri, yükselmeleri ve gelecekte hayata tutunacakları mesleklerin ulaşmalarının mümkün olmadığını, bu nedenle Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegrasyonu alakalı kapıları sonuna kadar açtığını” ifade ediyor ve “ Suriyeli çocukların okullara beklenenin üzerinde ilgi gösterdiğini” ekliyordu(Suriyeli Çocuklar Artık Devlet Okullarında,2017).

Bugünkü durum ve geleceğe yönelik olarak ise MEB'in tedrici olarak 3 yıl içerisinde bütün Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine dâhil olmasını hedeflediği anlaşılmaktadır. Bugün, lise veya geçici eğitim merkezlerini bitirmiş Suriyeli çocuklara ve farklı ülkelerden gelen öğrencilere lise denklik sınavı yapılarak başarılı olanlara üniversitelere girme imkânı verilmektedir. 2017 yılında yapılan denklik sınavında 8 bin Suriyeli genç sınava girmiş ve bunların 4 binine denklik belgesi verilerek üniversitelere sevk edilmiştir.

Öte taraftan MEB, Suriyeli çocukların eğitimlerinin daha etkin ve sağlıklı yürütülmesi için MEB Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü bünyesinde Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı oluşturmuştur. Savaş ve maddi şartlardan dolayı psikolojik travma yaşamış ve eğitimlerine ara vermiş veya eğitimine başlamayan çocukların okullara kayıtlarının yapılması ve ayrımcılığa maruz kalmamaları için okul yöneticileri ve öğretmenlere hizmet içi eğitim verilerek rehberlik ve psikolojik hizmetlerinin artırılması yönünde önemli adımlar atılmıştır. Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü koordinasyonu ile Suriyeli öğrencilerin kendi dillerini ve kültürlerini unutmaması için isteğe bağlı eğitim programları sunulmaya başlanmıştır. Türkçe dil bilgileri zayıf olan öğrencilere yönelik yoğun dil kursları düzenlenmesi alınan kararlar arasındadır. Aynı zamanda çocukların okul müfredatına uyum sağlayabilmesi için hafta sonu, yarıyıl ve yaz tatili gibi dönemlerde ihtiyaç duyulan derslerde ilave ders vermeye başlanmıştır. Türk dil bilgisi zayıf olan öğrencilerin sınıflara dengeli dağıtılması yönünde özen gösterilmiştir. Okullaşma oranlarının artırılması için yatılı bölge ortaokullarındaki boş kapasitenin kullanılması hususunda valiliklerden yerel imkânları değerlendirmeleri istenmiştir (MEB,2017). Başta geçici olarak düşünülen GEM'lerin bir dönem ihtiyacı kısmen karşıladığı; ancak sürdürülebilir bir çözüm olmadığı zaman içerisinde anlaşılmıştır. MEB bürokratlarının ifade ettiği gibi 2015 sonrasında Suriyelilerin kalıcı olduğunun anlaşılmasıyla bakanlık eğitim politikalarını revize etmiştir. Ancak devlet okullarına hızlı geçiş Suriyelilerin eğitimden soğumalarına ve eğitimlerini yarıda bırakmalarına neden olma riski taşımaktadır. Türkçeyi tam öğrenmeden devlet okullarına geçiş yapan öğrenciler eğitim dilini anlamakta zorlanarak motivasyonlarını kaybetmekte ve eğitimlerini yarıda bırakmalarına neden olmaktadır. Bilhassa ara sınıflardan devlet okullarına geçen çocuklarda bu sıkıntılar daha yoğun görülmektedir. Bu yönüyle Arapça bilen öğretmenlerle Suriyeli öğrencilerin eğitime adaptasyonu desteklenmelidir. Okul öncesi ve ara sınıflarda Türkçe hazırlık sınıfı açılarak yaygın dil eğitimi verilerek dil öğreniminde önemli yol kat edilebilir. Birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi göçmenlere yönelik Telif Merkezleri açılarak gerek dil eğitimi gerekse telif derslerinin verildiği mekanizma örnekleri incelenerek Türkiye'de uygulanabilir. Öte taraftan Suriyeli aileler çocuklarının Arapçayı unutacağı endişesi taşıdığı görülmektedir. Devlet okullarında bulunan Suriyeli çocuklara seçmeli ders seçeneği sunulması anadilini unutma olasılığı azalmış olacaktır. Farkında olmadan veya bilinçli idareciler veya öğretmenler yanlış söylemlerle öğrenciler rencide edilebilmektedir. İdari personellerin de aynı şekilde ayrımcılık ve farklı kültürlerle bir arada yaşama kültürü hususunda bilinçlendirilmesi gibi etmenler de gözetilmesi gereken hususlardandır. Aile gelirine katkıda bulunmak için çalışmak zorunda kalan çocukların örgün eğitime katılamamaları da ayrı bir sorundur. Okullaşamayan çocuklar eğitime devam etmek istemelerine rağmen maddi geçim sıkıntısından dolayı okula gidememektedir. Suriye'de lisenin zorunlu olmaması ve kız çocuklarının erken yaşta evleniyor olması eğitime katılım oranlarını etkilemektedir. Bu nedenle kız çocuklarını okuldan alıkoyma eğilimlerini azaltacak ve eğitim sürecine dahil edebilmek için daha fazla çalışmalar yapılması faydalı olacaktır. Son olarak, okula başlamanın devam etmek anlamına gelmediği, kayıt yaptıran Suriye kökenli öğrencilerinin bir bölümünün daha sonra okula devam etmediği de göz önüne alınmalıdır (Tanrikulu,2017, ss.127-144).

4.2. Göçmenlerin Örgün Eğitime Katılımı

Yıllar geçtikçe krizin derinleşmesi okul çağındaki gençlerin ve çocukların geleceğini karartmaktadır. Çoğunlukla gençlerden ve kadınlardan oluşan sığınmacılar bilhassa en çok mülteciyi barındıran ülke olan Türkiye için hayati bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. MEB'e göre okul çağındaki bulunan Suriyeli çocuk sayısı yaklaşık 976.200'dür. 2017-2018 öğretim yılı Türkiye'de bulunan Suriyeli sayısı incelendiğinde kamp içinde yaşayan ve kamp dışında yaşayan olarak değerlendirilmektedir. AFAD tarafından kurulan ve yönetilen 25 kamp içinde eğitimlerine devam eden Suriyeli çocuk sayısı %90'ı bulmaktayken kamp dışında bulunan okul çağındaki Suriyelilerin ise eğitim alma oranı %61,89'ü ancak son yıllarda yakalamıştır. Ayrıca GEM olarak bilinen eğitim merkezlerinin 2016 yılında devlet okullarına geçirilmesi kararının alınmasıyla yeni bir uyum sürecinin gerekliliği ortaya çıkmıştır.

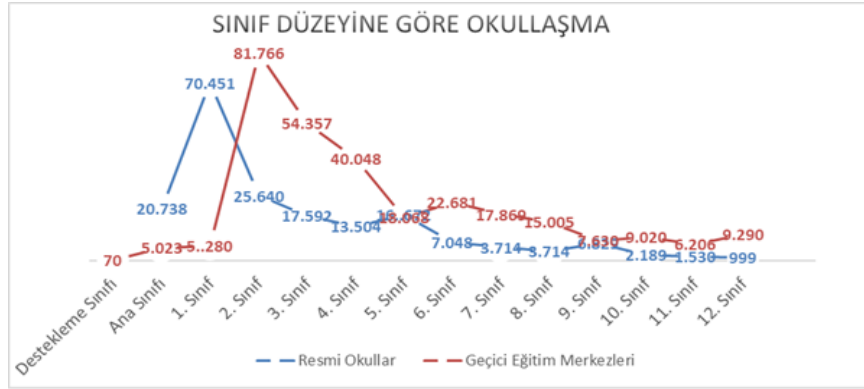
Tablo 2. Yıllara Göre Suriyeli Öğrencilerin Örgün Eğitime Erişimi

Yıllar	Resmi Okul	Resmi Okula Kayıtlı Toplam Öğrenci Oranı	Geçici Eğitim Merkezi	Geçici Eğitim Merkezi Toplam Oranı	Kayıtlı Toplam Öğrenci Sayısı	Çağ Nüfusu	Okullaşma Oranı
2014-2015	40.000	% 17,39	190.000	% 82,61	230.000	756.000	% 30
2015-2016	62.357	% 20,03	248.902	% 79,97	311.259	834.842	%37
2016-2017	201.505	% 40,91	291.039	% 59,09	492.544	833.039	% 59
*2017-2018	381.443	% 63,13	227.740	% 36,87	604.183	976.200	%61,89

- Açık okullar: 9.619 dahildir.

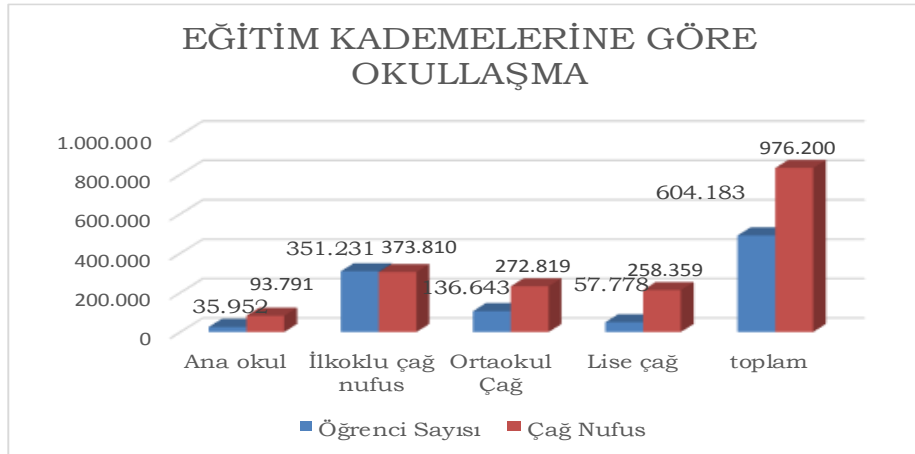
Kaynak: 05.03.2018 YÖBİS ve e- Okul verileri (MEB- Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri, 2018).

Tabloda görüleceği üzere 2017-2018 MEB verilerine göre 976.200 Suriyeli eğitim çağındaki nüfusun GEM'lerden resmi okullara geçişi hızlanmakta, aynı zamanda eğitim dışında kalan çocukların eğitimlerinin sürdürülmesi yönünde teşvikler yapılmaktadır. Bir taraftan Suriyeli öğrencilerden bahsederken diğer yandan Irak'tan da DEAŞ terörü nedeniyle göç etmek durumunda kalan 39.007 Iraklı ve farklı etnik kökenden toplam 371.824 kişi de Türkiye'ye göç etmiştir ve bu göçle gelen çocuklar da Türkçe eğitim müfredatına katılmaya başlamıştır. Bunun yanında 9.619 Suriyeli öğrenci eğitimlerine açık okullarda devam etmektedir. 5 Mart 2018 tarihinde MEB'den alınan verilerine göre GEM'lerde 227.740, resmi okullarda ise 381.443 olmak üzere toplam 604.183 kayıtlı sığınmacı okullarda eğitim almaktadır (MEB- Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri, 2018). 2014-2015 eğitim-öğretim yılında % 30 seviyesinde olan okullaşma oranı 2017-2018 yılında % 62'ye yükselmesi oldukça önemlidir. Kademeli olarak GEM'deki öğrenci sayısının azalarak devlet okullarına geçiş, önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Şekil 3. Sınıf Düzeyine Göre Okullaşma, 05.03.2018 YÖBİS ve e- Okul verileri (MEB- Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri, 2018).

MEB'in 9 Haziran 2017 verilerinde gözüktüğü gibi okul türüne ve sınıflara göre okullaşma oranları sınıf seviyesi arttıkça azaldığı görülmektedir. Resmi okullarda ve GEM'lerde en fazla okullaşma oranı, 1, 2 ve 3. sınıflarda bilhassa ortaöğretim sonrasında azalma seyri göstermektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında 1. sınıf düzeyindeki öğrencilerin zorunlu olarak devlet okullarına kaydedilmesi etkili olmuştur. Türk eğitim sistemi içerisinde Suriyeli ve Iraklı öğrenciler okul çağındaki öğrencilerin %24'ünü oluşturmaktadır. Türkiye'de Geçici Koruma altında bulunan Suriyeli çocuklar çoğunlukta olmakla beraber çevre ülkelerden gelen yabancı uyruklu öğrenim çağındaki çocuk sayısı küçümsenmeyecek şekilde artmaktadır. Oransal olarak artan sığınmacılara yönelik kısa ve uzun vadede ülkenin geleceği olacak ve gelecek nesilleri şekillendirecek bu mevcut durumda öğrenimin dışında kalan çocukların okula kazandırılması ve eğitim alması elzem görünen konulardandır.

Şekil 4. Eğitim Kademelerine Göre Okullaşma (MEB- Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü)

Grafikte MEB Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü'nün düzenli olarak yayınladığı Suriyeli çocukların okullaşma oranlarına göre resmi ve geçici eğitim merkezlerinde öğrenim gören öğrencilerin okullaşma oranları ana okulda %31, ilkokulda %101, ortaokulda %46, lisede ise %23 olarak görülmektedir (MEB: Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü).

5. YÜKSEKÖĞRETİMDEKİ DURUM

Uluslararası öğrenci sayısı her yıl artarak devam etmektedir. Dünyanın farklı ülkelerinde Türkiye'de üniversitelerde eğitim almak isteyenlerin sayısı 100 bine yaklaşmıştır. Bunun yanında bölgesel krizlerden dolayı gelen öğrenci sayısı da krizlerin devam etmesinden dolayı son yıllarda artış göstermiştir. Önemli bir kesimi Suriyeli ve Iraklı öğrencilerden oluşmaktadır. MEB bilhassa bu kesim için Türkiye'de verilen eğitimin belgelendirilmesi amacıyla 2015-2016 Haziran aylarında "Yabancı Öğrenciler İçin Lise Yeterlik ve Denklik Sınavı" yapmıştır. 2016 yılında yapılan denklik sınavına 6530 öğrenci katılmış ve bunlardan %57,93'ü başarılı olmuştur. 2015-2016 eğitim-öğretim yılında toplam 9.689, 2016-2017 yılında ise toplam 19.332 Suriyeli ve Iraklı öğrenci Türkiye'deki üniversitelerde eğitimlerine devam etmektedir.

Şekil 5. Suriyeli ve Iraklı Yükseköğretim Öğrencileri Yıllara Göre Dağılımı (Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı)

Türkiye bursları kapsamında Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)2016-2017 eğitim- öğretim yılında toplam 19.332 Suriyeli ve Iraklı öğrenci üniversitelerde eğitimlerini sürdürmektedir. Bunlardan sadece 2.911 Suriyeli öğrenciye burs verilmektedir. Savaş öncesi Suriyelilerin üniversite çağına gelmiş öğrencilerin yüksekokullara kayıt oranı %20 iken hali hazırda bu yaş diliminde olanların Türkiye'deki üniversitelerde kayıt yapanlar %3'ün altında bulunmaktadır. Türkiye bu zamana kadar devlet okullarında okuyan Suriyelileri eğitim ücretinden muaf tutarak desteklemiştir. Öte taraftan YTB, kriz başladığından beri farklı partnerler desteğiyle üniversite hazırlık programları ve dil eğitimi hususunda 4,048 Suriyeliye burs vermiştir (UNCHR: Turkey,Regional Refugee& Resilience Plan,2017-2018).

Diğer taraftan, Suriyeli sığınmacıların yanında, birçok Arap ülkesinden mesleki bakımdan vasıflı/ vasıfsız insanlar Türkiye'ye göç etmiştir. Zaman zaman Türkiye kamuoyunda " kalifiye insan gücünden yeterince istifade edilmediği" ve yetenekli göçmenlerin Batıya göç ettiği yönünde değerlendirmeler dile getirilmektedir. Savaş öncesi 8 binden den fazla akademisyen üniversitelerde görev yaparken yaklaşık 350 bin üniversite öğrencisi de eğitimlerine devam etmekteydi (Suriye'nin eğitimi sekteye uğrayan kayıp kuşağı, 2018). İç savaşın şiddetlenerek artması ve kısa zamanda savaşın bitme umudunun yitirilmesi birçok insan gibi yükseköğretimde bulunan kitleyi de göç etmeye zorlamıştır. Yükseköğretim Kurumu (YÖK) Türkiye'ye sığınan Suriyeli sığınmacılar içerisinde bulunan akademisyenlerin ülkedeki üniversitelerde istihdam edilmesi için yabancı akademisyen bilgi sistemi projesi başlatmış ve Suriye uyruklular başta olmak üzere 31 farklı ülkeden 5 bin akademisyen özgeçmişlerini sisteme yüklemiştir(Yabancı Akademisyenlerden Rekor Başvuru,2016) Ancak geçen süre zarfında Türkiye'deki

üniversitelerde sadece 345 akademisyenin istihdam edildiği ve bunlardan 320'sinin ilahiyat ve Arapça bölümlerinde görev aldığı görülmektedir. Akdeniz Araştırma Merkezi Arap Akademisyenlerin Sorunu ve Çözüm Önerileri" başlıklı çalıştayın sonuç raporunda; Türkiye'deki üniversitelerden genellikle Arap dili ve ilahiyat fakültelerinde istihdam talebi geldiği belirtilmektedir. Halbuki farklı disiplinlerde çalışan akademisyenler kendi uzmanlık alanlarında çalışmak istediklerini ifade etmektedirler. Aynı zamanda bulunduğu koşullar itibarıyla Türkiye'deki bürokratik engellerden dolayı sisteme entegre olmadıklarından şikâyet etmektedirler.

Raporda başlıca sorunlarını dile getiren akademisyenler özetle; en büyük sorunlardan birinin dil engeli olduğunu, Türkçe dil kurslarının pahalı olmasını, sahip oldukları akademik unvanları kullanamamalarını ve Türkiye'de Arapça dilinde eğitim-öğretim veren üniversite olmadığı için dil engelinden dolayı eğitimlerini yarıda bırakan öğrencilerin olduğunu belirtmektedirler. Buna alternatif Türk/Alman veya Galatasaray üniversiteleri gibi Türk-Arap üniversitesinin kurulmasını ve üniversitelerin denkliğinin tanınmaması gibi sorunlar yaşadıklarını dile getirmektedir (Akdeniz Araştırma Merkezi, Arap Akademisyenlerin Sorunları ve Çözüm Önerileri ,2017). Artan uluslararası öğrenci sayısına ve aynı zamanda Türkiye'ye doğru yönelen göç akınına karşı yükseköğretim kurumlarını da yeniden şekillendirmek gerekmektedir. Bunun yanında yakın coğrafyadan ülkemize yerleşen farklı disiplinlerden akademisyenler için farklı alternatif geliştirme ihtiyacı doğmaktadır. Küreselleşen dünyada ülkeler kalifiye eleman ve bilim adamlarını ülkelere çekme yarışında olup bu yönde farklı teşvikler uygulamaktadır. Yükseköğretimde yapılabilecek basit mevzuat değişikliklerinin, söz konusu akademisyenlerin hayatını kolaylaştırabileceği gibi ülkemize de katkı sunacağı beklenmektedir.

6. SONUÇ

Bölgesel krizler ve göç hareketlerinin hızlanarak devam ettiği bir çağda, ülkeler bu durum karşısında korumacı politikalar düzenleyerek göç hareketlerini azaltmaya çalışma eğilimi göstermektedir. Her ne kadar engellenmeye çalışılsa da iktisadi ve bölgesel kriz arasında sıkışıp kalan göçmenler doğal olarak çıkış yolu ve kendileri için bir yaşama alanı aramaktadır. Türkiye de bölge ve komşu ülkelerde yaşanan istikrarsızlıklara bağlı olarak ekonomik kriz, yoksulluk ve siyasi çalkantılar yaşayan ülkelere komşu olması bakımından, bu sorunlardan doğrudan ve dolaylı olarak etkilenmektedir. Bu yönüyle geçmişte de göç hareketlerini dönemsel olarak yaşamış ve muhtemelen gelecekte de göç edilecek hedef ülke konumunda olacağı aşikârdır. Esas itibarıyla Türkiye'de bulunan göçmenler Suriyeli nüfus üzerinden tartışılmaktadır; ancak sayısı gittikçe artan Afganistan, Irak, İran, Somali ve Orta Doğu'nun diğer ülkelerinden gelen göçmen ve sığınmacı sayısının da arttığı düşünüldüğünde bütüncül bir göç politikasının önemi gözler önüne serilmektedir.

Suriye krizi sonrası kitlesel göç akını ile karşı karşıya kalan Türkiye, göç yönetiminde birçok kurumsal ve yasal adımlar atarak gelişmelere cevap vermeye çalışmış ve birçok yenilikler getirmiştir. Nüfusunun yüzde 4'ünün artık fiilen farklı etnik kökenden gelen mültecilerden oluştuğu gerçeği, birçok alanda politika değişikliği yapmasını gerektiren önemli bir durumu ifade etmektedir. Eğitim de bu alanlardan birisidir. Bu gerçek ışığında, öğrenme ortamlarının bütün gençler için kapsayıcı hale getirilmesi ve kültürel farklılıklara saygı gösterecek ortamların oluşması önemlidir. Bu açıdan MEB'in son yıllarda çocukların eğitim sistemine uyumu için kurumsal ve sistematik olarak gerçekleştirdiği değişiklikler olumludur. Ancak çok-kültürlülük, çok dillilik ve farklı kültürlerle beraber yaşama yönündeki bilinç geliştirilmeli; idarecilere, yöneticilere ve kamuoyuna daha yaygın ve derin bir biçimde kazandırılmalıdır. Önyargıların

giderilmesi için çalışılmalı ve çok kültürlülüğün yadsınamaz bir gerçek olduğu fikrinin ülke genelinde hâkim olması sağlanmalıdır. Bu veriler dikkate alındığında Türkiye'de yaşayan okul çağındaki göçmenlerin nitelikli eğitime erişiminin artması hem ülke için hem de göçmenler için kritik öneme sahiptir. Bu aşamada idari engellerin azaltılması, öğrencilerin izlenmesi ve dil engeli ya da eğitime ara vermek zorunda kalan göçmen çocuklara yönelik telafi ve destekleme programları artırılmalıdır. Bunun yanında, eğitim dışında kalan öğrencilere ise meslek ve beceri eğitimleri tertiplenerek iş piyasasına entegre edilmeleri sağlanmalıdır. Okullaşmayan, ötekileşen ve kayıp nesil olma riski taşıyan kırılğan bir grup olarak sığınmacılar toplumsal açıdan birçok potansiyeli olduğu gibi riski de barındırma ihtimali bulundurmaktadır. Bu kitle, eğitim dışında kalması halinde terör örgütlerinin potansiyel insan kaynağını oluşturma riski veya ucuz ve niteliksiz iş gücü olarak kullanılma riskiyle karşı karşıyadır. Geçen bu süreçte irili ufaklı sığınmacılara karşı şiddete varan hadiseler yaşansa da yoğun kitlesel göçe rağmen ciddi toplumsal vakalar olmamıştır.

MEB, 2011-2013 yılları arasında Suriyeli sığınmacılarla ilgili olarak misafir ve geçicilik üzerine eğitim politikaları belirlemiştir. Bu süreç zarfında eğitimle ilgili küçük çaplı çözümler aranmıştır. Ancak savaşın kısa zamanda bitmeyeceği ve kısa süre zarfında geri dönüşlerin olmayacağı düşüncesi ağırlık kazanmaya başlayınca MEB, 2014/ 21 sayılı genelgeyle birlikte eğitim politikalarını revize etmeye ve ciddi kurumsal adımlar atmaya başlamıştır. Okullaşma oranları bir önceki yıl yüzde 35 civarındayken 2017-2018 yılında %61,89'a ulaşması MEB'in politikalarının olumlu sonucu olarak değerlendirilmektedir.

Bölgesel krizlerden dolayı Mısır, Suriye, Libya vb. gibi ülkelerden Türkiye'ye gelen akademisyen sayısı azımsanmayacak sayıya ulaşmıştır. Bölge ülkelerle olan ticari ilişkilerin yanında kültürel, akademik ve eğitim alanında ortak çalışmaların önemi giderek artmaktadır. Ülkemizde bulunan akademisyenlere sürekli oturma izni verilmesi, onların ve ailelerin hayatını ve akademik faaliyetlerini kolaylaştıracaktır. Gelişmiş birçok ülke akademisyenlere ve alanlarda uzman olan kişilere özel ayrıcalık tanıyarak ikamet izni vermektedir. Uyum sağlayabilmeleri ve tecrübelerini aktarabilmesi için dil bilmeleri ayrı bir önem arz etmektedir. Bu kapsamda hem devlet hem sivil toplum desteği ile düşük ücretli veya ücretsiz dil kursları sunulması uyumu hızlandıracaktır. Aynı şekilde uzmanlık alanlarındaki çalışmaların desteklenmesi ve özellikle patentleri bulunan akademisyenlere özel önem gösterilmesi gerekmektedir. Türkiye'ye göç etmiş gerek öğretim üyesi gerekse öğrenci potansiyeli düşünüldüğünde büyük bir potansiyelin olduğu göze çarpmaktadır. Üniversitelerde Arapça eğitim yapan bölümlerin açılması veya Türk/Arap üniversitesinin açılması ülke adına avantaj sağlayacaktır. Ancak Arapça eğitim yapan bölümlerin açılması için bürokratik engeller mevcut. Hali hazırda YÖK'ün, bir bölüm açılması için en az üç Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı öğretim üyesi ve yabancı öğrencilerin mevcudunun en fazla T.C. vatandaşı öğrencilerin sayısının yarısı kadar olması zorunluluğu devam etmektedir. Bölüm ve üniversite açılması halinde Türkiye'ye prestij ve ekonomik katkı sağlayarak bölgesel düzeyde cazibe merkezi haline gelebilecektir.

Kanuni çerçevelerin uluslararası standartta olmasına rağmen artan sığınmacı sayısına karşın sığınmacıların yoğun olduğu bölgelerdeki okulların yeterli kapasitede olmaması, teknik ekipmanın azlığı, yeterli öğretmen eksikliği ve sisteme uyum gibi güçlükler bölgesel olarak sıkıntılar oluştursa da zaman içerisinde bu güçlüklerin aşılması beklenmektedir. Türkiye'ye komşu olan Suriyelilerin Türkiye'de alacakları eğitimin Türkiye'yi de yakından ilgilendirdiği, eğitimin aksamaması durumunda bunun kısa ve uzun vadede Suriye gibi Türkiye için de öngörülmesi mümkün olumsuz sonuçlar doğuracağı unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Amnesty İ. (2016). *No safe refugee asylum- seekers and refugees denied effective protection in Turkey*: Londra,İngiltere.
- Coşkun İ., ve Emin M. (2016). Education of syrian children in turkey: policies for basic education. *Middle East Journal of Refugee Studies*, 92-107. doi:10.12738/mejrs.2016.1.2.0005
- Dileğimiz Suriyelileri Uğurlamak. (2018). Al-Jazeera . Erişim adresi: <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/atalay-dilegimiz-suriyelileri-ugurlamak>
- Erdoğan, M. (2017). *Kopuş” tan “uyum”a kent mültecileri: suriyeli mülteciler ve belediyelerin süreç yönetimi: İstanbul örneği*. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği.
- Ertaç H. ve Kiraç F. (2007). Türkiye’de suriyeli göçmenlere yönelik yapılan eğitim çalışmaları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi Sayı*, 99-110. Erişim adresi: <http://sosyoteknik.selcuk.edu.tr/sustad/article/view/109/88>
- Kirişçi, K. (2014). Syrian Refugees and turkey’s challenges: going beyond hospitality report. Washington D.C,ABD: Brookings Institution. Erişim adresi: <https://www.brookings.edu/research/syrian-refugees-and-turkeys-challengesgoing-beyond-hospitality/>
- Koca, B. (2016). Syrian refugees in Turkey: from “guests” to “enemies”? New perspectives on Turkey, no. 54. *Cambridge University Press*, 55-75. doi: <https://doi.org/10.1017/npt.2016.4>
- Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri,2018(2018,Mart). T.C. Milli Eğitim Bakanlığı,Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü. Erişim adresi: https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_03/05103521_05-03-2018__Ynternet_BYlteni.pdf
- Gün M. ve Baldık Y. (2017). Türkiye’de kamp dışında misafir edilen suriyeli gençlere yönelik eğitim hizmetleri. *Route Educational and Social Science Journal Volume 4 (2)*, 288-299. Erişim adresi: <http://www.ressjournal.com/DergiTamDetay.aspx?ID=685&Detay=Ozet>
- Göç ve Uyum (2018,Mart). Türkiye büyük millet meclisi insan haklarını inceleme komisyonu mülteci hakları alt komisyonu. Erişim adresi: https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf
- Güngör, C. (2017) Geçici koruma statüsündeki bireylere yönelik: rehberlik hizmetleri kılavuz kitabı. Ankara: Tanıtıcı Dizi Yayınları.
- Oyunun Kuralı Değişmemeli. (2018). Dünya Bülteni.Erişim adresi: <https://www.dunyabulteni.net/egitim/dincer-oyunun-kurali-degismemeli-h221066.html>
- Önümüzdeki Dönemde Suriyelileri kendi Eğitim sistemimize alacağız. (2018,Nisan). Anadolu Ajansı: Erişim adresi:<https://www.aa.com.tr/tr/egitim/milli-egitim-bakani-yilmaz-onumuzdeki-donemde-suriyelileri-kendi-egitim-sistemimize-alacagiz/749143>
- Podem, Orsam, Saferworld (2016). Syrian refugees in Turkey: challenges to and opportunities for longer- term Integration-. İstanbul. Erişim adresi: <https://www.saferworld.org.uk/resources/publications/1051-syrian-refugees-in-turkey-challenges-to-and-opportunities-for-longer-term-integration>

- Regional Refugee ve Resilience Plan 2018-2019 Regional strategic overview(2018,Mayıs). Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği (UNCHR) Erişim adresi: <http://www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2018/02/3RP-Regional-Strategic-Overview-2018-19.pdf> , s.6-8.
- Regional Refugee ve Resilience Plan 2017-2018 in Response to the Syria Crisis(2018). United Nations Refugee Agency(UNCHR). Erişim adresi: <http://reporting.unhcr.org/sites/default/files/ga2017/Syria%203RP%20Regional%20Strategic%20Overview%202017-2018.pdf?v2>
- Salihi, E. (2016). Suriyeli göçmenler hakkında yazılan uluslararası raporlara dair bir değerlendirme,. *Marmara İletişim Dergisi*, 159-164.doi: 10.17829/midr.20162520724
- Seydi, A. R. (2014). Türkiye'nin suriyeli sığınmacıların eğitim sorununun çözümüne yönelik izlediği politikalar,. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 267-305.
- Suriyeli Çocuklar Artık Devlet Okullarında. (2018, Nisan). Gerçek Hayat: Erişim adresi:<http://www.gercek hayat.com.tr/yasam/suriyeli-cocuklar-artik-devlet-okullarinda/>
- Suriye'nin eğitimi sekteye uğrayan kayıp kuşağı. (2018, Haziran). BBC:Erişim adresi: http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/04/160409_suriye_egitim
- Şeker G., Şirkeci, İ. ve Arslan G. (2014). Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu hakkında genel bir değerlendirme,. *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 32, 107-129 .
- Suriyeli çocukların Eğitimi için Yol Haritası Belirlendi,2016(2018) T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. Erişim adresi:<http://www.meb.gov.tr/suriyeli-cocuklarin-egitimi-icin-yol-haritasi-belirlendi/haber/11750/tr>
- Tanrıkulu F. ve Özipek B. (2018, 04). Arap akademisyenlerin sorunları ve çözüm önerileri. *Akdeniz Araştırma Merkezi(AKAM)*. İstanbul: Erişim adresi : http://akam.medipol.edu.tr/wpcontent/uploads/2017/05/Arap_Akademisyenler_Rapor_Turkce.pdf
- Tanrıkulu, F. (2017). Türkiye'de yaşayan suriyelilerin eğitim sorunu ve çözüm önerileri. *Liberal Düşünce Dergisi* 22, Sayı: 86, Bahar, 127-144.
- Türkiye Göç Raporu 2016(2017) İçişleri B. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,Ankara: Erişim adresi: http://www.goc.gov.tr/files/files/2016_goc_raporu_.pdf
- Taştan, C. ve Çelik Z. (2017). Türkiye'de Suriyeli çocukların eğitimi: Güçlükler ve öneriler. Ankara:Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Uluslararası Kitlesele Göçler ve Türkiye'deki Suriyeliler.(2016,Kasım) Polis Akademisi.Erişim adresi: <https://www.pa.edu.tr/Upload/editor/files/goc-konferansi.pdf>
- Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler isimli genelge(2017)). T.C. Milli Eğitim Bakanlığı,Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü.Erişim adresi: http://melikgazi.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_05/03024558_suriye.pdf.
- İçduyu A. ve Şimşek D. (2016). Syrian refugees in Turkey: Towards integration policies. *Turkish Policy quarterly Fall Volume 15, Number 3,*, 59-69. Erişim adresi: http://turkishpolicy.com/files/articlepdf/syrian-refugees-in-turkey-towards-integration-policies_en_2781.pdf
-

150 bin Suriyeli Öğrenci Türkiye’de öğrenim görüyor. (2018, 05). Anadolu Ajansı: Erişim adresi:<https://aa.com.tr/tr/egitim/150-bin-suriyeli-ogrenci-turkiyede-egitim-goruyor/110346>

Yabancı Uyruklu Öğrenciler (2017,19 Temmuz). T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü. Erişim adresi: http://reyhanli.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_08/28132658_19072017-10969431_5ve9siniff_kayit.pdf

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu(2013,11 Nisan) Resmi Gazete(Sayı: 28615) Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>

Yabancı Uyruklu Öğrenciler (2010,8 Ağustos). T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel (Sayı:6544)Erişim adresi:Müdürlüğü: <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/967.pdf>

Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri(2017,5 Ağustos). T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. Erişim adresi:http://mevzuat.meb.gov.tr/html/yabyonegiogr_1/yabyonegiogr_1.html -

2014/21 Sayılı Genelge hakkında(2014, Ekim 24). T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Müdürlüğü.(Sayı: 10230228/235/4810539) Erişim adresi:http://reyhanli.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_08/30064854_24102014-4810539_Temel_Egitim_GM.pdf

Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri (2014,23 Eylül). T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Müdürlüğü. Erişim adresi:<http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf> .

Yabancı Akademisyenlerden rekor başvuru(2018). Memurlar Net. Erişim adresi: <http://www.memurlar.net/haber/578059/>